

Noen funn av mineraler i Norge 2012-2013

Knut Edvard Larsen & Fred Steinar Nordrum

I det følgende gir vi en oppsummering av en del funn av mineraler i Norge, hovedsakelig gjort av mineralsamlere i perioden 2012-2013. Noen funn, blant disse også flere nye mineraler for Norge, er blitt gjort på tidligere innsamlet materiale. Vi har her kun tatt med de funn som vi er blitt gjort kjent med, og listen er derfor helt sikkert ikke komplett. Det antas at det også er gjort funn vi ikke kjenner til. Funnene er listet opp fylkesvis, sortert etter den enkelte kommune.

OPPLAND

Vestre Slidre

Nøsen: Gjennomskinnelige, mørke, gråbrune, opptil 1 cm store heulandittkrystaller på kvartsmatriks. Krystallene opptrer i 6-8 cm lange kamliknende, vifteformede aggregater.

Lunner

Skjerpemyr, Grua: Blyholdig hydroksylapatitt og pyromorfitt er identifisert i materiale innsamlet i 1970-årene (H. Folvik, identifisert ved XRD, in prep., artikkel kommer i STEIN). Dette er første gang pyromorfitt er registrert i Norge. Førstegangsfunn i Norge av alamositt fra Skjerpemyr er også rapportert (Folvik 2012). Mineralet forekommer som små, langstrakte, klare krystaller sammen med kvarts og blyglans.

BUSKERUD

RV 35. Små grupper av kvarts, variant bergkrystall, er blitt funnet i forbindelse med utbedring av veien mellom Hokksund og Vikersund.

Hurum

Grimsrudbukta: Fenakittkrystaller opptil 1 cm i massiv beryll ble funnet i et miarolittisk hulrum i drammensgranitt i en veiskjæring langs Grimsrudveien.

Lauvåsen: Funn av mindre, gjennomsiktige kvartskrystaller med svak gulfarve (citrin), opptil ca. 4 cm lange.

Lier

Lierskogen pukkverk: Små, rosa krystaller av apofyllitt på lysegule, romboedriske kalsittkrystaller (opptil 2 cm).

Liertoppen: Wollastonitt og klinozoisitt er bestemt fra tidligere innsamlet materiale.

Drammen

Sataskjerpet, Konnerud: Det er blitt gjort funn av wollastonitt.

E-134: Mikrokrytaller av bavenitt er påvist i tidligere innsamlet materiale.

Øvre Eiker

Bakstevåsen, Gunhildrud. Nordenskiöldin og danalitt er påvist fra amazonittpegmatitten (Sunde et al. 2013). Danalitt er tidligere bare beskrevet i Norge fra Høgtuva berylliumforekomst i Rana. Nordenskiöldin er tidligere bare kjent i Norge fra to nefelinsyenittpegmatitter på Arøya i Langesundsfjorden.

ØSTFOLD

Halden

Herrebøkasa: Prøver med opptil 10 mm lange, sennepsgule pseudomorfoser etter et metamikt mineral er blitt samlet inn. Prøvene er visuelt identiske med de som er beskrevet av Raade (1997) som (Nb, Fe)-substituert anatas.

I prøver av omvandlet fluorapatitt innsamlet i 1971 av Roy Kristiansen, er det blitt påvist to sekundære fosfatmineraler: rockbridgeitt og iangreyitt. Begge er førstegangsfunn for Norge. Iangreyitt ble førstegangsbeskrevet i 2011 fra USA og fra Tsjekkia (R. Kristiansen, in prep. artikkel kommer i STEIN).

Svingen pukkverk: Det er i vinter blitt innsamlet gode prøver med kvarts, albitt og chalcopyritt fra sprekkesoner i gneis. Noen prøver av kvartskrystaller med inneslutning av chalcopyritt (?), kun visuelt identifisert) er også blitt funnet.

VESTFOLD

Svelvik

Juve pukkverk: En mikrokrySTALL av bertranditt er innsamlet fra drammensgranitt.

Sande

Sandebukta: Det er gjort funn av mikrokrySTALLER av albitt og titanitt fra miarolittiske hulrom i drammensgranitt.

Nordre Jarlsberg brygge: Små miarolittiske druser i drammensgranitt bl.a. med mikrokrySTALLER av sideritt, rutil (nåler), allanitt-(Ce) og sfæriske aggregater (kuler) av rhodokrositt. Rhodokrositt er identifisert ved NMH, Oslo.

Sando pukkverk: Det er gjort mindre funn av krySTALLER av fluoritt og kalsitt.

Holmestrand

Fjordveien: I forbindelse med anlegg av ny jernbanetrasé er det gjort funn av krySTALLER av stilbitt og heulanditt i blærerom i B₁-basalt.

Horten

Skoppum: Fra et industriområde, i rhombeporfyrilava, er det rapportert funn av krySTALLER av fluoritt, kalsitt og laumontitt, samt nåler av et pumpellyittgruppemineral, foruten magnetitt og hematitt.

Sandefjord

Følgende funn er gjort i syenittpegmatitter relatert til larvikitt:

Sunde Sør, Østerøya: Noen få krySTALLER av zirconolitt er blitt funnet i en liten, nefelinførende pegmatittgang lokalisert på en ås vest for Skjellvika.

Vesterøya: En pegmatittgang særlig rik på «månesten» (kryptoperthittisk mikroklin) er oppdaget på østsiden av Vesterøya.

Husefjell, Vesterøya: En prøve med elpiditt er innsamlet fra en pegmatittgang. Mineraler opptrer sammen med ægirin, sort amfibol og noe astrofyllitt som masser av lys brune, stenglige, fibrige krySTALLER.

Nær Folehavna, Vesterøya: I et åpent hulrom i en relativ mineralfattig pegmatittgang ble det funnet en løs, godt utviklet ægirinkrySTALL på 8 x 6 cm.

Buerskogen, Vesterøya. KrySTALLER av polyolithionitt opptil 7 x 3 cm store er identifisert fra en pegmatittgang (Identifisert ved XRD av A.O. Larsen) Mineraler ble funnet sittende på flatene av feltspatkrySTALLER i hulrom mellom disse sammen med masser av albitt. I disse massene opptrådte også bl.a. epididymitt, og bastnäsitt-(Ce), pyroklor, ægirin, og zirkon (dipyramidale krySTALLER).

Larvik

AS Granit, Tuften, Tvedalen: I februar 2012 ble det gjort funn av prehnitt som opptrådte som sfæriske aggregater innefrosset i matriks (plan 4). I juni 2012 ble det gjort funn av natrolitt med mikrokrystaller av turmalin, og i november 2012 funn av mikrokrystaller av hambergitt.

Det første naturlige hexaniobat er funnet og godkjent av IMA som et nytt mineral (IMA2012-84) på prøver innsamlet i november 2010 (Friis 2012).

Plateformete leukofanittkrystaller opptil 2x3x0,5 cm, gråhvite og gjennomskinnelige er funnet på plan 4. Mineralet opptrer i grupper innvokst i kloritt som relativt lett lot seg spyle bort. Det er en 2. generasjon leukofanitt.

I mars 2013 ble det også gjort flere gode funn av chiavennitt.

Et nytt mineral, et berylliumsilikat i zeolittgruppen, er blitt godkjent av IMA som nytt mineral fra prøver innsamlet i AS Granit og i Blåfjell, Langangen (IMA2012-039, Grice et al. 2013, se Larsen 2013).

Flere sekundærminerale etter löllingitt har nylig blitt funnet på plan 1 av P. Andresen og identifisert av A.O. Larsen. Det gjelder yukonitt, philipsbornitt, karibibitt og pharmacosideritt. De tre førstnevnte er nye for Larvik plutonkompleks og er kort beskrevet av Larsen (2013). Luinaitt- (OH), et mineral i turmalingruppen, er identifisert fra AS Granit og fra Midtfjellet larvikittbrudd, Vardåsen (Kolitsch et al. 2013).

Almenningen larvikittbrudd, Tvedalen. Små, runde plateformede krystaller og skorpe av bastnäsitt-(La) er påvist i bittesmå hulrom i schorl. Dette er førstegangsfunn av bastnäsitt-(La) i Norge (Kolitsch et al. 2013).

Skallist larvikittbrudd, Tjølling: I mars 2012 ble melifanitt og et brunt eudialyttgruppemineral samlet inn fra en pegmatittgang. I den samme gang var det også et 15 x15 cm stort druserom med analcim omkranset av mikrokrystaller av brunlige heulandittkrystaller.

Bratthagen, Lågendalen, Hedrum: To nye mineraler for Norge er blitt identifisert på prøver innsamlet av R. Kristiansen i 1978: Ferri-fluoro-leakeitt, en Li-amfibol er identifisert av R. Oberti. Det opptrer som sennepsgule lekteformede krystaller opptil 10 mm lange. Surkhobitt er påvist i en prøve som 150 x 10 µm store, fargeløse, tynne lister på kupletskitt. Dette er det andre funnet av dette mineralet i verden, tidligere bare kjent fra Darai-pioz, Tadzjikistan (Kristiansen 2013, Larsen 2013).

TELEMARK

Porsgrunn

Gurpekollen, Eidanger. Prøver av polyolithionitt, löllingitt (med sekundære mineraler), samt mikrokrystaller av heulanditt, apofyllitt og analcim er funnet i det gamle thorittskjerpet.

Saga 1 larvikittbrudd, Mørje. Hydroksyl-rik guigaitt er identifisert fra tidligere innsamlet materiale fra Saga I og Langangen (pers. medd. R. Kristiansen, se også Larsen 2013).

Sagåsen larvikittbrudd, Mørje. En relativt god prøve med tadhikitt-(Ce) ble funnet på en av tippene i juni 2012.

Kjørholt: Kalsitt-romboedere med ekstra flater, med inklusjoner av pyrrhotitt og pyritt i den ytre del av krystallene.

Skien

Ramsåskollen. Helvinkrystaller opptil 5 mm på albittkrystaller i hulrom i en nefelinsyenitt-pegmatittgang i basalt. En prøve med stilbitt ble også samlet inn (Identifisert med XRD av A.O. Larsen).

Kragerø

Valberg pukkverk: Flere druser er funnet i løpet av året:

En stor, kollapset druse med et stort antall blanke, gjennomsiktige bergkrystaller, romboedriske kalsittkrystaller med frostet overflate og hvite, spisse albittkrystaller. Pene, rene stuffer. Drusa var 2-3 m dyp.

En stor 5 m dyp og 2 m bred druse med kollapset tak. I drusa ble det funnet kalsittkrystaller, mikro albittkrystaller og chalcoprytt i enkeltkrystaller opptil ca. 1 cm og aggregater av små krystaller.

En meget stor druse med prehnitt sammen med mikro heulandittkrystaller og molybdenitt. I samme druse ble det også funnet milleritt, pyritt, gersdorffitt, erythrin, albitt, kalsitt, kvarts og glimmerkrystaller.

I en løs stein ble det funnet en 1,2 cm kubisk galenittkrystall sittende i massiv prehnitt.

AUST-AGDER

Risør

Et funn av talkomvandlet homblende, granater, sort turmalin, apatitt, kalsitt, biotitt og muskovitt er rapportert.

Akland: Fine, skarpkantede cordierittkrystaller ble funnet i en kvartslinse. Både terminerte og dobbeltterminerte krystaller opptil 10,6 cm. Krystallene viser en sterk pleokroisme fra blekgul til sterkt blå. Noe svak farge på ytterflatene, men krystaller og stuffer i verdensklasse. Enkelte langstrakte, terminerte rutilkrystaller opptil 5 cm (Kihle 2013).

Iveland

Solås: Hellanditt-(Y) er identifisert som mikroskopisk inneslutning i granat sammen med gadolinit, «yttrofluoritt» og et mikrolittgruppe mineral (Müller et al. 2012). Hellanditt-(Y) er tidligere ikke rapportert fra Ivelandpegmatittene.

HORDALAND

Odda

Valdalen: Det er også i år gjort små funn av mikrokrystaller av brookitt, hematitt, adular, albitt og kloritt.

SOGN OG FJORDANE

Jølster

Jølstervann: Opal, epidot, kloritt, albitt, magnetitt og hematitt er rapportert funnet.

Volda

Austefjorden: En stor druse ble funnet i ny vegskjæring i oktober. Drusa var ca. 5 m dyp og skråttliggende, ca. 1 m diagonalt og opptil 0,6 cm høy. Den inneholdt kvartskrystaller opptil 60 cm lange og 20 cm i diameter, hvite og delvis klare, og delvis dekket med kloritt. De fleste krystallene var brukket og viste gjenvekst på bruddflatene. Store bergartsplater dekket med kloritt og epidotkrystaller var lett å bryte løs fra tak og venstre side. Bunnen av drusa var fylt med kloritt. Epidotkrystallene opptil 3 cm, mange dekket med kloritt. Noen meget fine stuffer. For øvrig ble det funnet gul titanitt, blekgul apatitt, pyritt og heulanditt.

MØRE OG ROMSDAL

Eide

Visnes kalkbrudd: Store uregelmessige, svakt gule, gjennomsiktige kalsittkrystaller ble funnet i en druse. En annen druse med rundete, gjennomskinnelige kalsittkrystaller opptil 6 cm. Noen krystaller viser septerutvikling.

Vanylven

Åheim: Massiv lizarditt er funnet.

Gusdal olivinbrudd: Det er i de siste årene gjort gode funn av fargerike stuffer av bergartene granatperidotitt og eklogitt i dette bruddet, foruten pene stuffer av peridot, kromholdig diopsid og kromholdig klinoklor. En oppsummering av funn gjort fra 1970 til i dag i Åheimområdet er gitt av Garmo (2012).

Averøy

Tunnel Atlanterhavsveien: Små kalsittkrystaller er funnet i utsprengt materiale.

Smøla

Hopen: Blanke, vannklare, gulbrune og røde krystaller av analcim i sprekker og årer. Krystallene var opptil 2 cm store.

SØR-TRØNDELAG

Meråker

Kvern fjellområdet: Et stort antall utvitrete staurolittkrystaller opptil 2,5 cm ble funnet i 800 meters høyde. De opptrådte i korsformede tvillinger. De fleste med en 60 ° vinkel (såkalte Andreaskors, x), men også noen få med en 90 ° vinkel (+).

NORDLAND

Alstad

Det gjøres fortsatt funn av almandinkrystaller i biotittgneis.

Hattfjelldal

Kvartskrystaller blir fortsatt funnet.

Mo i Rana

Storforshei: Turmalinkrystaller, muligens dravitt (?) er rapportert funnet.

Rødøy

Sørfjorden: Det er gjort funn av bl.a. anatas påsittende kvartskrystaller.

Tysfjord

Stetind pegmatitten: Det nye mineralet atelisitt-(Y) er beskrevet fra hulrom i yttrifluoritt. Mineralet opptrer som en sjeldenhet i opptil 0.3 mm store, blekbrune til fargeløse, kortprismatiske krystaller med dipyramidal terminering (Malcherek et al. 2012). I tillegg er også to nye mineral fra denne granittpegmatitten blitt godkjent av den internasjonale kommisjonen: IMA2012-054 (Bonazzi et al. 2012) og schlüterite-(Y) (Cooper et al. 2012).

TROMS

Målselv

Bardufoss: Det er gjort funn av en skapolittkrystall.

Tromsø

Tromsø: Funn av klinozoisitt.

FINNMARK

Nordkapp

Honningsvåg: Det er innsamlet prøver av mikrokrystaller av stilbitt og turmalin.

Skarsvåg, Bratthaugen: Krystaller av sapphirin, sort turmalin, muskovitt og biotitt er innsamlet.

Takk

En stor takk til de som har bidratt med rapporter og opplysninger: Per Lid Adamsen, Peter Andresen, Svein A. Berge, Vegard Evja, Torgeir T. Garmo, Bjarne Grav, Gunnar Jenssen, Harald Folvik, Jan Kihle, Roy Kristiansen, Harald Kvarsvik, Alf Olav Larsen, og Kåre Stensvold. En takk også til de som har delt foto og opplysninger på Facebookgruppen «Norwegian Rockhound».

Litteratur

BONAZZI, P., BINDI, L., CHOPIN, C., HUSDAL, T.A. & LEOPORE, G.O. (2013): IMA 2012-054. CNMNC Newsletter No. 15, February 2013, page 4. *Mineralogical Magazine* **77**, 1-12.

COOPER, M.A., HUSDAL, T., BALL, N., HAWTHORNE, F.C. & ABDU, Y. (2012): Schlüterite-(Y), IMA 2012-015. CNMNC Newsletter No. 13, June 2012, page 816. *Mineralogical Magazine* **76**, 807-817.

GARMO, T. T. (2013): Olivine und Eklogite aus Åheim- und jetzt auch noch Diamanten. *Mineralien Welt* **24 (2)**, 81-86.

FOLVIK, H. O. (2013): Alamositt fra Skjerpemyr, Grua, Oppland. *Stein* **40 (1)**, 13.

FRIIS, H. (2012): From calcite to the first natural hexaniobate or 350 years of mineral science. *Acta Crystallographica Section A. Foundations of Crystallography* **A68**, 48 (Abstrakt).

KIHLE, J. B. (2013): World's greatest cordierite find? *Norsk Bergverksmuseum, Skrift* **50**, 59-62.

KOLITSCH, U., ANDRESEN, P., HUSDAL, T.A., ERTL, A., HAUGEN, A., ELLINGSEN, H.V. & LARSEN, A. O. (2013): Tourmaline-group minerals from Norway, part II: Occurrences of luinaite-(OH) in Tvedalen, Larvik and Porsgrunn, and fluor-liddicoatite, fluor-elbaite and fluor-schorl at Ågskardet, Nordland. *Norsk Bergverksmuseum, Skrift* **50**, 23-41.

KRISTIANSEN, R. (2013): Surkhobitt fra Bratthagen i Lågendalen. *Norsk Bergverksmuseum, Skrift* **50**, 89-92.

LARSEN, A.O. (2013): Contributions to the mineralogy of the syenite pegmatites in the Larvik Plutonic Complex. *Norsk Bergverksmuseum, Skrift* **50**, 101-109.

MALCHEREK, T., MIHAILOVÁ, B., SCHLÜTER, J. & HUSDAL, T. (2012): Atelosite-(Y), a new rare earth defect silicate of the KDP structure type. *European Journal of Mineralogy* **24**, 1053-1060.

MÜLLER, A., KEARSLEY, A., SPRATT, J. & SELTMANN, R. (2012): Petrogenetic implications of magmatic garnet in granitic pegmatites from Southern Norway. *The Canadian Mineralogist* **50**, 1095-1115.

RAADE, G. (1997): (Nb,Fe)-substituted anatase from Herrebøkasa, Østfold, Norway. *Norsk Bergverksmuseum Skrift* **12**, 14-15.

SUNDE, Ø., SELBEKK, R.S., FRIIS, H. & ANDERSEN, T. (2013): Bakstevalåsen, en unik Be-Sn-B pegmatitt. *Norsk Bergverksmuseum, Skrift* **50**, 43-48.